

Adam Czesławiak

Publiczna Szkoła Podstawowa nr 2
w Sokołowie Podlaskim

Barbara Kamińska-Czubala,
Zachowania informacyjne w życiu codziennym.
Informacyjny świat pokolenia Y,
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy
Polskich, Warszawa 2013, ss. 299.

Barbara Kamińska-Czubala, *Information behaviours
in everyday life. Y generation's informational world,*
Warsaw 2013, the Publishing House of Polish
Librarians' Association, pp. 299.

Autorka jest adiunktem w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, wieloletnim kierownikiem Pracowni Informacji Naukowej i Dokumentacji. Wśród zainteresowań badawczych dr Barbary Kamińskiej-Czubala znajdują się: informacja naukowa, architektura informacji, infobrokerstwo, edukacja informacyjna. Jest autorką prac na temat użytkowników informacji, architektury informacji i edukacji informacyjnej¹.

¹ Wymienić należy następujące publikacje: *Szkolne Centrum Informacji*, Kraków 2002; *Motywacje w działalności informacyjnej*, [w:] H. Kosętko, H. Batorowicz, B. Kamińska-Czubala (red.), *Nauczanie ku przyszłości w szkolnym centrum informacji*, Kraków 2002, s. 90-105; *Architektura informacji w internetowych serwisach informacyjnych*, [w:] M. Kocójowa (red.), *Profesjonalna informacja w Internecie*, Kraków 2005, s. 114-118; *Zastosowanie umiejętności informatycznych w życiu codziennym uczniów*, [w:] J. Migdałek i M. Zając (red.), *Informatyczne przygotowanie nauczycieli. Kompetencje i standardy kształcenia*, Kraków 2006, s. 317-330; *Zachowania informacyjne w życiu codziennym – kierunki badań*, [w:] D. Pietruch-Reizes, W. Babik (red.), *Kierunki*

Zachowania informacyjne w dobie kształtującego się społeczeństwa informacyjnego (które wytwarza, przechowuje, przekazuje, pobiera i wykorzystuje określone informacje)² stanowią niezwykle aktualny i ważki przedmiot badań intrygujący specjalistów z zakresu bibliotekoznawstwa, informacji naukowej, komunikacji społecznej, nauki o mediach, informatyki, kultury informacyjnej, architektury informacji, ekologii informacji, psychologii, socjologii, organizacji i zarządzania, pedagogiki, edukacji informacyjnej oraz wielu innych dyscyplin naukowych. Definiowane są one jako „różnorodne działania, które podejmuje jednostka w celu określenia (identyfikacji) swoich potrzeb, szukania oraz użytkowania i przekazywania informacji”³, aby móc się zbliżyć do stanu dla siebie pożądanego, czyli do osiągnięcia zaplanowanego celu, a uzależnione są od poziomu świadomości informacyjnej użytkownika, postawy, jaką przyjmuje wobec informacji, wartości jakie wyznaje, od motywacji korzystania z informacji (szczególnie w aspekcie procesu samokształcenia i odpowiedzialności za własne wykształcenie), od zasobu wiedzy jaką dysponuje, sposobów zarządzania informacją (głównie jej przetwarzania, przyswajania, interioryzacji, użytkowania, pokonywania barier informacyjnych) oraz poziomu opanowania sprawności informacyjnych⁴.

Podjęcie badań nad zachowaniami informacyjnymi (w których efekcie powstała pozycja książkowa), według autorki, wynikało począt-

i priorytety rozwoju informacji naukowej w kontekście budowania społeczeństwa wiedzy, Katowice 2006, s. 30-39; *Informacja jako fetysz w społeczeństwie wiedzy i w społeczeństwie ryzyka*, [w:] M. Gwoździcka-Piotrowska, J. Wojejszo, A. Zduniak (red.), *Edukacja w społeczeństwie „ryzyka”: bezpieczeństwo jako wartość*, tom 3, Poznań 2007, s. 92-99; *Zachowania informacyjne w życiu codziennym. Wybrane aspekty teoretyczne*, [w:] M. Próchnicka, A. Korycińska-Huras (red.), *Między przeszłością a przyszłością. Książka, biblioteka, informacja naukowa – funkcje społeczne na przestrzeni dziejów*, Kraków 2007, s. 195-203; *Serwis informacyjny jako maszyna medialna*, [w:] *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, vol. 7, 2009, s. 210-218.

² Por. T. Białobłocki, J. Moroz, M. Konopka-Nowina, L.W. Zacher, *Spoleczeństwo informacyjne. Istota, rozwój, wyzwania*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006, s. 18.

³ K. Majerska, *Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2007, s. 108.

⁴ Zob. H. Batorowska, *Postawy uczniów wobec informacji w praktyce szkolnej*, [w:] J. Morbitzer (red.), *Komputer w edukacji*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2008, s. 29-34.

kowo z ciekawości, co młodzi ludzie, których edukacja przebiegała w okresie technologicznej rewolucji (określani mianem „cyfrowych tubylców”⁵, e-generacją, Video Kids, Net Generation – pokoleniem sieci⁶, pokoleniem SMS-u⁷, czy też pokoleniem Y), robią w swoim informacyjnym świecie. Badania te były również wyrazem przekonania, że informacja, procesy informacyjne i codzienne zachowania informacyjne powinny być przedmiotem refleksji uczestników społeczeństwa informacyjnego, dbających o racjonalność i efektywność swojego działania, wszystkich zajmujących się edukacją informacyjną (na wszystkich etapach kształcenia i wychowania) oraz samego pokolenia Y, bowiem wiedza i towarzysząca jej przyswajaniu refleksja stwarza możliwość wyboru, zarządzania informacjami i panowania nad swoim życiem (s. 9).

Część pierwsza: *Zachowania informacyjne w życiu codziennym. Problemy teoretyczne* (s. 15-89) jest szerokim wprowadzeniem w naukę o informacji, zdefiniowaniem samej informacji (jako odpowiedzi na pytanie, zapisane na różnych nośnikach), zachowań informacyjnych, potrzeby informacyjnej, infosfery, gatunku informacyjnego oraz życia codziennego czy też codzienności. Autorka charakteryzuje zachowania informacyjne przede wszystkim jako przedmiot badań informatologii. Przedstawia i pokrótce analizuje dotychczasowe badania z zakresu informatologii oraz badania użytkowników informacji zarówno na gruncie światowym jak i polskim, ze szczególnym uwzględnieniem podejścia kognitywnego i społecznego. Zaslugującym na szczególną uwagę jest podrozdział 1.6 *Zachowania informacyjne w koncepcji informacyjnego świata* (s. 46-53), w którym autorka opisuje koncepcję świata informacyjnego, graficznie ukazaną jako okręgi współśrodkowe otoczone infosferą. Centrum owego świata stanowi człowiek, jako swoisty aktor informacyjnego działania, realizowanego za pomocą wybranej strategii informacyjnej. Strategia informacyjna uzależniona jest od zaistniałych okoliczności – sytuacji informacyjnej. Zbiór sytuacji informacyjnych

⁵ Zob. M. Prensky, *Digital Natives, Digital Immigrants*, <http://www.marcprensky.com/writing/prensky%20-%20digital%20natives,%20digital%20immigrants%20-%20part1.pdf>; dostęp w dniu 25.11.2014 r.

⁶ Zob.: D. Tapscott, *Cyfrowa dorosłość. Jak pokolenie sieci zmienia nasz świat*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010, s. 139-176.

⁷ T. Goban-Klas, *Książka i czytelnictwo w erze cyfrowej*, [w:] M. Próchnicka, A. Korycińska-Huras (red.) *Między przeszłością a przyszłością. Książka, biblioteka, informacja naukowa – funkcje społeczne na przestrzeni wieków*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2007, s. 285.

tworzy krąg praktyki informacyjnej – typowy wzór działań i zachowań informacyjnych zwanych *habitusem*, których zakres ogranicza horyzont informacyjny (s. 51). Kategoria informacyjnego świata, łącząca pojęcia zachowania informacyjnego, sytuacji informacyjnej, praktyki informacyjnej, horyzontu informacyjnego, jest syntezą i rozwinięciem teoretycznych propozycji m. in. Reijo Savolainena, Elfredy Chatman, Heidi Julien i Davida Michelsa oraz Dianne Sonnewald.

Część druga książki B. Kamińskiej-Czubały to *Opis projektu badawczego* (s. 91-110). Przedmiotem badań są występujące w życiu codziennym typowe sytuacje informacyjne, w których podejmowane są, jak określa to autorka, jakiegokolwiek działania informacyjne. Należą do nich między innymi: przeglądanie prasy, książek, ulotek reklamowych, przeglądanie informacji o produktach i usługach, sprawdzanie prognozy pogody, poczty elektronicznej, wymiana informacji, czyli przekazywanie i odbieranie informacji w kontaktach interpersonalnych lub poprzez media (słuchanie radia, oglądanie telewizji, korzystanie z Internetu), systematyczne monitorowanie informacyjnego środowiska. Autorka, po analizie wielu projektów badawczych zastosowała dwie techniki jakościowe: obserwację zapisaną w dziennikach oraz wywiad narracyjny. W stosunku do materiału empirycznego zebranego w trakcie wywiadów narracyjnych dokonała analizy i interpretacji zgodnej z założeniami teorii ugruntowanej i metodologią Sense-Making Brendy Dervin⁸. Grupą, która dostarczyła materiału empirycznego w celu poznania typowych zachowań w życiu codziennym byli studenci należący do pokolenia Y.

Część trzecia: *Strategie informacyjne – próba typologii* (s. 111-139) to analiza i charakterystyka typowych strategii monitorowania infosfery, przeglądania, sprawdzania, wyszukiwania i poszukiwania informacji, wymiany, gromadzenia oraz opracowania informacji, które są podejmowane w celu dokonania wyboru niemal każdego produktu, realizacji planu dnia, poznania i rozumienia świata, orientowania się w bieżących sprawach, zmierzających równocześnie do uporządkowania wiedzy dotyczącej zachowań informacyjnych w życiu codziennym. Opracowane w książce typologie strategii informacyjnych oraz zadań informacyjnych, które dzielą obszar codziennej informacyjnej praktyki na rozłączne części, łatwiej poddające się procesom indywidualnej, samo-

⁸ Zob. S. Cisek, *Badanie zachowań informacyjnych użytkowników bibliotek: metodologia Sense-Making*; <http://eprints.rclis.org/13708/1/cisek-n.pdf>; dostęp w dniu 25.11.2014 r.

dzielnej ewaluacji i interpretacji, według autorki, być może wzbudzą refleksję nad działaniami informacyjnymi, które, jak wynika z analizy przeprowadzonych badań, łącznie zajmują badanym przedstawicielom pokolenia Y od dwóch do trzech miesięcy w ciągu roku. Znajomość cech dystynktywnych poszczególnych strategii i zadań informacyjnych jest, według Barbary Kamińskiej-Czubały, warunkiem samoobserwacji i rozwoju kompetencji informacyjnych, zmierzających zgodnie z indywidualnym planem do poziomu zarządzania informacjami we własnym życiu.

Kolejna część – *Sytuacje informacyjne w życiu codziennym* (s. 141-190) – prezentuje dalszą analizę ilościową i jakościową wyników badań nad zachowaniami informacyjnymi w życiu codziennym respondentów zaliczanych do pokolenia Y, w której możemy prześledzić m.in. wybór strategii w zależności od typu zadań, a także ze względu na czas, miejsce, motywację. Autorka rozważa również motywację w wyborze strategii informacyjnej, w realizacji zadań informacyjnych, w wyborze źródeł informacji, a także źródła informacji w sferach aktywności badanych oraz w realizacji zadań informacyjnych. Podsumowaniem rozdziału jest próba nakreślenia profilu użytkownika informacji (s. 188-190).

W części piątej, zatytułowanej *Profilaktyka informacyjna* (s. 191-230), możemy przeanalizować, wyłaniające się przede wszystkim z badań ilościowych, przejawy praktyki informacyjnej – *habitusu*. Wśród zadań informacyjnych największy zbiór stanowią zadania orientacyjne, stanowiące 40% wszystkich zadań informacyjnych, autorka książki wyróżnia też i bada zadania decyzyjne, wykonawcze i poznawcze. Ciekawym i wartym podkreślenia elementem tego rozdziału są cytaty zapisów z dzienników oraz fragmenty wywiadów narracyjnych badanych, dzięki którym niejako „samodzielnie” możemy „odkrywać i analizować” zachowania informacyjne, strategie działania i zadania pokolenia Y.

Horyzont informacyjny (s. 231-242) – kolejna część analizy materiału badawczego, to oprócz, podobnie jak w poprzednim rozdziale, prezentacji ciekawych fragmentów wywiadów i zapisków z dzienników, także próba przedstawienia wniosków i analizy materiału badawczego, które można lapidarnie ująć w sposób następujący: w życiu codziennym wciąż najważniejszą rolę wobec informacji pochodzących z infosfery odgrywa człowiek – jako ich źródło, selekcyjner i weryfikator.

W przedostatnim rozdziale – *Model pozyskiwania i użytkowania informacji w życiu codziennym* (s. 243-252) Barbara Kamińska-Czubała dokonuje przeglądu literatury anglojęzycznej (badania zachowań infor-

macyjnych w życiu codziennym mają już dwudziestoletnią tradycję w Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Kanadzie, Finlandii i Australii). W analizowanym piśmiennictwie w obrębie nauki o informacji autorka poszukuje głównie wskazówek metodologicznych i teoretycznych. Ze względu na rozległość ujęć, orientacji, celów, metod i kierunków badawczych występujących w literaturze przedmiotu, raczej nie osiągnęła szczegółowości typowej dla prac będących głównie przeglądami piśmiennictwa. Ale też nie było to raczej zamysłem autorskim, bowiem mogłyby przysłonić główny cel pracy, którym było zgromadzenie i uporządkowanie wiedzy o zachowaniach informacyjnych w pokoleniu Y. Szczegółowa prezentacja kierunków, metod i rezultatów badań nad użytkownikami informacji to zamierzenie wymagające chyba odrębnej książki.

Ostatnia część: *Diagnoza i terapia – czego i jak uczyć w ramach edukacji informacyjnej* (s. 253-362) jest nie tylko próbą podsumowania, ale też przedstawieniem propozycji w zakresie edukacji informacyjnej oraz rozwijania kompetencji informacyjnych pokolenia Y. Z przeprowadzonych badań wynika, że rozwój kompetencji informacyjnych młodych dorosłych może nastąpić przede wszystkim w wyniku oddziaływania nowych, oryginalnych metod dopasowanych do internetowego środowiska i preferencji młodych użytkowników informacji. Użyteczne mogą być krótkie, głównie wizualne, sugestywne formy przekazu wiedzy i umiejętności, które umożliwią emocjonalne doświadczanie prawidłowości rządzących w świecie informacji. Autorka sugeruje m.in. organizację różnorodnych konkursów (wizualnych – rysunkowych, filmowych, itp.) dotyczących wartości, produktywności, selekcji płynących z infosfery informacji. Ciekawą propozycją dotyczącą selekcjonowania informacji, szybkości wykonywania zadań decyzyjnych mogą być również warsztaty lub gry komputerowe przypominające trening na symulatorze. Autorka kilkakrotnie podkreśla, że edukacja informacyjna oraz rozwój kompetencji informacyjnych ma większe szanse powodzenia, jeśli będą prowadzone metodami lubianymi i akceptowanymi przez młodych ludzi, nie w postaci dedykowanych „przedmiotów szkolnych”, a niejako „przy okazji”, bowiem „nauka może mieć miejsce w każdym miejscu i czasie, ma ona często charakter nieformalny i pozbawiony struktury” (s. 254).

Książkę Barbary Kamińskiej-Czubały zamykają: *Zakończenie* (s. 263-265), obszerna *Bibliografia* (s. 269-287), której mankamentem jest, według mnie, zamieszczenie razem z pozycjami książkowymi źródeł internetowych (netografii), przy których autorka nie podaje, niestety,

daty dostępu do poszczególnych stron www, *Spis rysunków* (s. 289-290) i *Spis tabel* (s. 292-292), a także *Indeks autorski* (s. 293-295) oraz *Indeks terminów i pojęć* (s. 297-299).

Tempo życia w postindustrialnym (informacyjnym) społeczeństwie nie pozostawia wiele czasu na refleksję o celach, wartościach, pożytkach a nawet sensie zachowań informacyjnych. Pojawia się więc potrzeba uwrażliwienia młodego pokolenia na skutki codziennych wyborów, na problemy wolności i tożsamości, gdyż ich pomijanie utrudnia dojrzałe panowanie nad własnym życiem. Niezbędna wydaje się również refleksja „wszystkich”, którzy zajmują się szeroko pojętą edukacją informacyjną oraz kształtowaniem kultury informacyjnej. Tym „wszystkim” właśnie Barbara Kamińska-Czubała dedykuje swoją książkę. Autorka podjęła się wyzwania trudnego pod względem skali i metodologii. Trudnego, ale... udanego. Przyjęte w książce założenia metodologiczne i metoda Sense-Making Brendy Dervin okazały się efektywne badawczo i przyniosły, poza wiedzą o informacyjnych zachowaniach pokolenia Y, szereg rezultatów w postaci zmienionych czy przeobrażonych pojęć i kategorii, takich jak: informacja, potrzeba informacyjna, gatunek informacyjny, infosfera, strategia informacyjna, zadania informacyjne, informacyjny świat, horyzont informacyjny, praktyka informacyjna, sytuacja informacyjna. Do najważniejszych rezultatów uzyskanych w wyniku badań zaliczyć można także typologię strategii i zadań informacyjnych. Na wyróżnienie zasługuje też konstrukcja modelu informacyjnego świata i modelu działania informacyjnego w życiu codziennym. Za zaletę opisanych badań uznać należy też praktyczną weryfikację popularnych w literaturze przedmiotu założeń i intuicji, dotyczących aktywności i kompetencji informacyjnych współczesnego człowieka, próbę uporządkowania uzyskanego obrazu w postaci syntetycznego modelu pozyskiwania i użytkowania informacji w życiu codziennym, a także profilu użytkownika informacji. Wartościowe są również wnioski zebrane w formie zaleceń i propozycji możliwych do wykorzystania w edukacji informacyjnej, gdyż pilne potrzeby użytkowników informacji wymagają szybkich i systemowych rozwiązań.

Spojrzenie na zachowania informacyjne w życiu codziennym „cyfrowych tubylców” Barbara Kamińska-Czubała przedstawiła przede wszystkim z perspektywy informatologii, stosunkowo młodej nauki o źródłach, zbiorach, użytkownikach informacji i działalności informa-

cyjnej⁹. Jako *advocatus diaboli* niniejszej pozycji uważam, że spojrzenie to jest zbyt wąskie, by nie powiedzieć niszowe, bowiem zachowania informacyjne to interdyscyplinarne pole badawcze, budzące zainteresowanie przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych – kognitywistów, psychologów społecznych, socjologów, pedagogów, medioznawców, specjalistów z zakresu komunikacji społecznej, zarządzania wiedzą, a nie tylko informatologów. Autorka stwierdza również (co zostało już podkreślone *in plus*), iż wyniki przeprowadzonych badań przyczynią się do refleksji nad zachowaniami informacyjnymi, edukacją i kulturą informacyjną współczesnego pokolenia, stawiając nowe wyzwania oraz stwarzając szanse, z których należy szybko i mądrze korzystać. To oczywiście prawda, ale mówiąc o wyzwaniach, nie należy zapominać, że błędnie lub z opóźnieniem odczytane i zinterpretowane wyzwania mogą przerodzić się w zagrożenia¹⁰. A o nich (tj. zagrożeniach związanych z szeroko pojętą informacją oraz zachowaniami informacyjnymi), autorka zdaje się trochę zapominać. Na kartach książki można odszukać wprawdzie fragmenty mówiące o przeniesieniu się „prawdziwego” życia młodych ludzi do sieci, zaniedbywaniu ważnych sfer życia, jakimi są odpoczynek, sen, zdrowie, miłość, przyjaźń, życie rodzinne, i pogrążaniu się w świecie cyfrowych, uproszczonych i upiękuszonych reprezentacji świata rzeczywistego – w nawiązaniu do wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych (s. 22-23), wymiarze etycznym zachowań informacyjnych – plagiacie, kradzieży, ukrywaniu, niszczeniu informacji (s. 19), nadmiernej ilości informacji, która wcale nie sprzyja zmniejszeniu niepewności co do przyszłości i skutków podejmowanych działań (smogu informacyjnego)¹¹, ale są to informacje rozproszone, które w mojej ocenie, nie oddają całokształtu zagrożeń informacyjnych. W tym kontekście brakuje mi również, przy podkreśleniu znaczenia rozwijania i kształto-

⁹ W kręgu zainteresowania informatologii znajdują się zjawiska i procesy informacyjne w nauce, procesy wyszukiwania informacji, narzędzia przekazu informacji i komunikowania w społeczeństwie wiedzy, zagadnienia techniczne i organizacyjne działalności informacyjnej, a wreszcie informacja sama w sobie. Zob. S. Cisek, *Filozoficzne aspekty informacji naukowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2002.

¹⁰ Por. M. Cieślarczyk, *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2011, s. 121.

¹¹ Jako komentarz przywołać można stwierdzenie R.D. Rogersa, iż „bardziej realne jest niebezpieczeństwo, że zatoniemy w informacji, niż że umrzemy z głodu wiedzy”. Zob. Z. Żmigrodzki, *Problemy bibliotekarskiej etyki zawodowej*, Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katowice 1991, s. 46.

wania kultury informacyjnej oraz kultury informacyjno-komunikacyjnej młodych ludzi (ale nie tylko), odniesienia do kultury bezpieczeństwa, rozumianej jako wzór założeń, wartości, norm, reguł, symboli i przekonań, wpływających na sposób postrzegania wyzwań, szans i (lub) zagrożeń oraz związany z tym sposób zachowania i działania¹².

Podsumowując omawianą książkę Barbary Kamińskiej-Czubały, polecam ją nie tylko ścisłemu gronu informatologów, ale podobnie jak sama autorka, młodemu pokoleniu – pokoleniu Y ze względu chociażby na refleksyjne spojrzenie na siebie, swoje zachowania i działania związane z bardzo szeroko pojętą informacją, a także technikami informacyjno-komunikacyjnymi, nauczycielom, w tym także nauczycielom akademickim, zajmującym się edukacją informacyjną lub informacyjno-komunikacyjną (ale również innym) – ze względu na refleksje nad swoją pracą oraz... wszystkim uczestnikom stojącego się społeczeństwa informacyjnego, z myślą, by wyszukane, zgromadzone, przetworzone informacje „przekuwali” w wiedzę, a tę w mądrość.

Mgr Adam Czesławiak – Publiczna Szkoła Podstawowa nr 2 w Sokołowie Podlaskim.

¹² Por. M. Cieślarczyk, *Kultura bezpieczeństwa i obronności...*, op. cit., s. 217.